

Lévai Antal

Csiha László emlékezete

CSALÁD

Csiha László értelmiségi családban született 1939. július 20-án dr. Sziklai Ilona göröglatin szakos nyelvtanár, műfordító és dr. Csiha Antal történelem-földrajz szakos gimnáziumi tanár, múzeumigazgató egyetlen gyermekeként. Vallásos családba érkezett, édesanyja eredetileg katolikus környezetből származott, míg édesapja református volt. Ilonka néni Nagybányán született, ott végezte a polgári iskolát, majd Kolozsvárott folytatta gimnáziumi tanulmányait a De Gerando Antonina által szervezett kolozsvári felsőbb leányiskolában. A debreceni egyetemen szerzett tanári diplomát, majd doktorátust. Tóni bácsi Böszörményben született, elemi iskolai és gimnáziumi tanulmányait is itt végezte. Tanári diplomáját szintén a debreceni egyetemen védte meg, majd itt doktorált történelemből. A szülők nagy szeretetben nevelték kesei gyerekeiket, Lacikát, és a nagyszülők is nagy örömmel látogatták az unokát. Műveltségének gyökerei a szülői házból eredtek, ahol a nagy könyvtár, a zongora, az aktív társasági élet, az egyházi munka, a többnyelvűség, a magántanítványok oktatása és a tehetséggondozás voltak a legmeghatározóbb tényezők. Jellemző momentum, hogy amikor bevezették az orosz nyelv kötelező oktatását, Ilonka néni elvégezte az orosz szakot azért, hogy a kis Lacikával majd otthon gyakorolhassa a nyelvet. Nem nehéz belátni, Csiha László ebben a környezetben nemcsak műveltséget, hanem értékrendet és elkötelezettséget is kapott.

TÁRS

A fiatal középiskolai tanár 1968. július 17-én kötött házasságot Mező Erzsébet matematika-ábrázoló geometria szakos gimnáziumi tanárral. Erzsike a pedagógiai munkát mindig a legjobb tudása szerint végezte, bár – saját megfogalmazása szerint – nehéz tárgyat tanított. Tanítványait igen hatásosan motiválta, döntő többségüket felvették főiskolára vagy egyetemre. Pedagógiai eszközeinek változatosságát, módszertani felkészültségét és biztonságát azonban nemcsak a tehetségesebb, hanem az átlagos, vagy annál gyengébb tanulókkal végzett munkájának sikerei is igazolták. Óráin nagy teret nyújtott a kreatitásnak, az önállóságnak, és értékelte a feladatok megoldására tett szellemes javaslatokat. Nem pusztán a matematikai tudás és az analitikus gondolkodásmód átadására törekedett, hanem az erkölcsi érzék kiművelésére is. Csiha Lászlóné 1985-től öt éven át kinevezett igazgatója volt az intézménynek. Ő volt a gimnázium első női vezetője. Érdeklődése messze túlterjedt a szűk szakmai és pedagógiai határokra: az irodalmi, a művészeti és a tudományos élet fő kérdéseiben ugyanúgy jártas volt. Férjével műveltségüket, esztétikai jártasságukat folyamatosan fejlesztették. Kölcsönös tiszteletben és nagy szeretetben éltek. Nem pusztán férj és feleség voltak, hanem szellemi társak is. Gyermekek nem született, de a keresztgyerekek és unokaöcsök, unahúgok gyermekzsivajától gyakran volt hangos a ház. Erzsike nagy szeretettel és kitűnő ízléssel főzött a családi összejövetelekre, valamint a baráti találkozókra is. Laci és Erzsike ketten voltak egy. Egyko-

fotó: Családi archívum

ri tanítványaik azt vallják, hogy ők voltak Hajdúböszörmény egyik legnagyobb hatású pedagógus házaspárja. Kettejükkel együtt szemlélve lehet igazán megérteni azt is, hogy ki volt valójában Csiha László. Egymáshoz való rendkívül erős kötődésüket jól szemlélteti a következő történet. Életük utolsó éveiben Erzsike betegedett meg korábban. Mindenki számára ismert, hogy sohasem volt autójuk (bár Erzsike rendelkezett jogosítvánnyal), ezért mindig buszszal utaztak Debrecenbe. Laci a helyközi járatokon minden alkalommal bekísérte Erzsikét a kórházba vizsgálatra vagy kezelésre. Megtetten ezt akkor is, amikor már ő maga is nagyon beteg volt. Nem engedte, hogy a Kedves egyedül és védtelenül érezze magát.

TANÍTÁS

Laci a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban érettségizett, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzte meg magyar-francia szakos középiskolai tanári diplomáját. Ezt követően szülővárosába, a gimnáziumba tért vissza tanítani. Nyugdíjazásig itt gyakorolta hivatását, negyven évig taní-

tott és nevelt a gimnázium nappali, levelező és esti tagozatán. Egykori tanítványa, majd későbbi kollégája, Gyulai Edit a Pedagógusok Arcképcsarnokának 2016-os kiadásában megjelent életrajzában a következőket írta róla: „Nemzedékek sorát nevelte fel, nyolc osztály lehet hálás neki osztályfőnöki munkájáért. Szerény, intelligens, okos tanításával híveket szerzett magának. Képes volt a lényegyet kiemelve életműveket egy-két órában megtanítani, tételeket nyolc mondatban összefoglalni, az ismeret esszenciáját megragadni, és átadni a diákoknak. Ha tanított, ha előadott, mindig az egyszerűségre, átláthatóságra, francia világosságra törekedett. Tisztelettel hallgatóságát, a diákokat, s ezt a tiszteletet, szeretetet mindenki megérezte. ... Érettségi vizsgára készített félszáz osztályt magyar nyelv és irodalomból, több tucatot francia nyelvből, sőt éveken át művelt, sokoldalú érettségi elnöként is tevékenykedett a megyében. Igazgatóhelyettesi munkájában a kollegialitás vezérelte, pedagógiai műhely volt a vele való beszélgetés, a tanulmányi kirándulás, a minisztériumi látogatás. Értő gondnal felügyelte az iskolai alapítványok munkáját.” Nagy lelkéből, szeretetéből

és hatalmas tudásából jutott mindenkinek, akivel találkozott. Bár magyar-francia szakos tanár volt, mindig igyekezett túllátni az iskola falain és megismerkedni a kortárs irodalmi, képzőművészeti és társadalomfilozófiai áramlatokkal. A legbensőbb szándékai szerint a jó, a szép, az igaz és a szentség megvalósítására törekedett. Mindig tudta, hogy mit kell magas értéknek tartani. Bennünket, tanítványokat ő tanított meg arra, hogy a szellemi és érzelmi teljesítmények a tiszta öröm formái. Inspirált és támogató.

KÖZÉLET

Csiha László egyik szervezője volt szülővárosa közösségének, a bősziroményi pedagógustársadalomnak és a helyi kulturális életnek. Sokszínű és izgalmas személyisége nemcsak a hajdúböszörményi polgárok között volt közismert, hanem jó híre városunk határain túlra is eljutott. Szaktárgyainak tanítása mellett tevékenyen részt vett a közélet alakításában. Számos előadást, könyvbemutatót, kiállítás-megnyitót tartott, utóbb városi költészeti versenyeket szervezett. Felsőrolni sem lehet, hogy hány szervezet, társaság vagy kör munkájában vett részt. Azon dolgozott, hogy a Hajdúböszörményben élők, illetve a helyi közösségek aktív kulturális életet éljenek. A gim-

náziumban évtizedeken keresztül szerkesztette a Hajdúdiák iskolai újságot, pártfogolta a diákköltőket, felújította és hagyománnyá tette a karácsonyi ünnepkört, a bősziroményi betlehemes játékok. Később felkarolta a neves pedagógusok emlékének ápolását, életrajzuk megírását, a gimnáziumi, helytörténeti és a megyei pedagógiai arcképcsarnok kiadványainak szerkesztését. Az egyik alapítója és aktív tagja volt a Kertész László Hajdúsági Irodalmi Körnek. Irodalmi előadásaival, Kertész Lászlóról szóló megemlékezéseivel rendszeresen segítette az egyesület munkáját. A tagok tisztelettel csodálták közvetlenségét, felkészültségét. Ő pedig annak örült, hogy Bősziroményben újra erőre kapott az irodalom, és kiváltképp annak, hogy 2012 óta városunkban nemzetközi írótábor is működik.

TANÍTVÁNYOK

Tanár úr mindig hangoztatta, hogy a tanítói, tanári pálya sok nehézséget rejt magában, de a bajokért, sérelmekért, csalódásokért kárpótlást nyújt a tanítványok hálája, szeretete, s nem utolsósorban a volt diákok által elért eredmények. Saját bevallása szerint, tanítványai kiemelkedő teljesítményei olyan örömmel töltötték el, amirehhez hasonló csak az önzetlen szülői szeretet lehet,

amikor a szülő gyermekei boldogságán, sikerein örvend. Megfogalmazta, hogy a jó pedagógus gondolkodását meghatározza a tanuló egyéniségének tisztelete, mégis tapintatosan igyekszik a tanítvány számára megfelelő tilalomfákat állítani a rossz, az erkölcstelen elkerülése érdekében.

UTAZÁS

Csiha László szerette az embereket és szeretete Magyarországot. Különösen szerette Bősziroményt, ezt a tájat és az itt lakókat. Azt vallotta, hogy a lokálpatriotizmus a hazaszeretet része. Egyetemista korában az egyik professzora egy alkalommal némi élceléssel így fogalmazott: „Csiha, maga nagyon bősziroményi”. Ezt azonban Laci boldogan felvállalta. Bár Hajdúböszörményben érezte igazán itthon magát, de feleségével, Erzsikével sokat utaztak. Hosszú közös kirándulásokat tettek Erdélybe, Szlovákia magyarok lakta területeire, Franciaországba. A horvát tengerpartra minden év májusában visszatértek. Vasúton utaztak, mert kényelmesnek tartották, és szereték az idegen tájakat már a vonatablakból fűrkészni. Közvetlenségüket és szeretetüket utazásaik során az idegenek is szeretettel viszonozták. Tanóráin és előadásain gyakran idézte fel, hogy az emberi lét egyik meghatározó eleme az elvagyodás, a távoli földrészek, egzotikus tájak iránt érzett vonzalom. Maga azonban a saját életében a Tamási szép mondatában megfogalmazott gondolatot érezte meghatározónak: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

TERMÉSZET

Laci nem-lineáris személyiség volt. Egyszer Erzsike megjegyezte, hogy nehezen érti Esterházy Pétert. Mire ő azt válaszolta, hogy „Csak az a baj, hogy lineárisan olvasod.” Ilyen volt, rendkívül sokszínű, több dimenzióban mozgó, nagyműveltségű ember, változatos érdeklődési körökkel. Bár humán tárgyakat tanított, az egzakt természettudományok területén is komoly jártasságra tett szert, többek között Albert Einstein relativitáselméletében is elmélyedt. Meg akarta érteni, hogyan működik a teridő szövete, és mik azok a gravitációs hullámok. Örömet lelte Csányi Vilmos etológus kutatásainak nyomán követésében, különösen a kutyák viselkedésének tanulmányozásában. Ha ebben a tárgyban új könyv jelent meg, vagy új újságcikk látott napvilágot, rögtön belevetette magát, és az első adandó alkalommal beszámolt az olvasottakról. Hanyag eleganciával kertészkedett, és művelte a családi ház kiskertjét, valamint a szőlőjüket. Egyszer egy barátja viccelődve megjegyezte, hogy ideje lenne egy kicsit visszametszeni a fákat és bokrokat. Erre ő azt mondta, hogy egyesek szeretik a mértani szabályosságú angolkerteket, de neki inkább franciakerthe van, ahol ő szándékosan nagy teret enged a természet alkotóerőinek.

LAZASÁG

Szellemes, humoros ember volt, megfelelő mennyiségű öniróniával megáldva. Még egyetemista korában történt, hogy a harmadik emeleti folyosón több hallgató körbeállta Angyal Endrét, a KLTE szlavisztikai csoportjának tanársegédjét (vagy ahogy az egyetemisták hívták, Angyal Bandit). Laci is felfigyelt a csoportosulásra, és csatlakozott hozzájuk. A tanár észrevette, és megszólította: „FiataleMBER, csak nem egy költőhöz van szerencsém?” Mire Laci: „Á, nem. Nekem csak ilyen mókás fejem van...” Ez a lazaság és finom humor párosult a műveltségével. Köztudott volt, hogy óráin az összes verset fejből szavalta. A mi osztályunk-

fotó: Családi archívum

nak azonban egyszer elmesélte, hogy valamilyen szabályzat a tanárok számára akkoriban, a 80-as években tiltotta, hogy a verset könyv nélkül adják elő. Ezért ő az előírásoknak megfelelően mindig a kezében tartotta az adott verseskötetet, bár ügyet sem vetett rá. Így történt az egyik irodalomóráján is, a 18-as teremben a szokása szerint lassan sétálva, a kötetet a kezében tartva, egészen a szájáig felhúzva adta elő a költeményt. Egy ponton az ablakhoz ért, amikor szavalás közben, két hexameter közé beékelve kiköszönt az emeleti ablakból egy utcán haladó ismerősének, hogy „Kezicsókolom!”. Az egész osztály felnevetett, ő azonban először nem értette, hogy mi min kacarászunk. Majd, amikor elmagyaráztuk, hogy mi történt, hogy ő a verslábát megtoldotta egy kezicsókolommal, ő is tiszta szívből velünk nevetett. Az egyik pedagógustársa és barátja, Balla Sándor Attila is úgy idézi fel alakját, mint aki mindig könnyed, oldott volt, és derűvel szemlélte az életet. Egy alkalommal a barátai sörözni hívták Lacit: „Gyere, Laci, igyál egy sört!” Azt válaszolta: „Nem lehet, ma gyümölcsnapot tartok.” A többiek felhúzták a szemöldöküket, mire ő: „Csak bort vagy pálinkát szabad innom.”

LUJZA

A Csiha házaspárnál mindig lakott egy harmadik családtag, a kutya. Utolsó kedvencük, Lujza 2007. március 2-án került hozzájuk, és ma is él. Ő egy puli-keverék. Azonnal feltűnik rajta a fajta ismertetőjegye, a kíváncsiságot sugalló, enyhén felálló fülecskék. Azonban Lujzi az együtt eltöltött évek alatt elveszítette a pásztorkutyákra jellemző temperamentumot, és átvette a gazdik fesztelenségét és lazóságát. Állandó társalgással és sok dicsérettel nevelték. Másoknak talán meglepő, de Lujzának saját karosszéke volt. Nagyon okos és jólnevelt, majdhogynem illedelmes. A házaspár kutyák iránti vonzalmát talán Csányi Vilmos etológus kutyákon lefolytatott viselkedéstanai vizsgálatai, és az ezek alapján kiadott könyvek is befolyásolhatták. Mindketten lelkes olvasói voltak, és meggyőződésükké vált, hogy a kutya természetes környezete az emberi közösség, ahol az eb él-hal a gazdájáért, és átveszi a gazdi lelkiállapotának változásait. E sorok írója az ő hatásukra vásárolta meg az első Csányi-könyveit, és csak mostanában döbbsen rá, hogy a Csiha házaspárral a Bethlen utcai házban folytatott havi rendszeres disputáiknak az utóbbi évtizedben egy fültanúja mindig volt: a karosszékekben ülő Lujza.

CSIHA ALAPÍTVÁNY

A Csiha házaspár örökösei Csiha Lászlóné végintézkedésének megfelelően határozatlan időre alapítványt rendeltek azon indíttatástól vezérelve, hogy múlhatatlan emléket állítsanak Csiha László (1939-2015) magyar-francia szakos középiskolai tanár, igazgatóhelyettesnek, Csiha Lászlóné Mező Erzsébet (1936-2018) gimnáziumi igazgató, matematika-ábrázoló geometria szakos tanárnak, dr. Csiha Antal (1897-1981) történelem-földrajz szakos gimnáziumi tanár, múzeumigazgatónak és dr. Sziklai Ilona (1899-1963) görög-latin szakos nyelvtanár, műfordítónak, akik kiemelkedő pedagógiai és helytörténeti munkásságukkal szolgálták Hajdúböszörmény Város közosságát. Az utókor őrizze féltő kegyelettel munkáikat, hogy szellemi erejükben megtisztuljon és megerősödjék.